

Azerbaycan Türklerinde Atalar Kültü / Ata-Baba Gününün Eski Türk Kültüründeki Yeri ve nemi

Türkan ARIK¹

z

Ölüm, ölümden sonraki hayat, insan ruhlarıyla ilgili inanışlar ve uygulamalar toplumların din, kültür ve gelenekleri çerçevesinde onların yaşadıkları zaman ve mekna göre harmanlanmıştır. Ölüm gerçekteleştikten sonra geride kalanlar dünyasını değişen kişinin mezarına, onun ruhuna karşı saygı gösterilmiş ölen kişinin ruhunun memnun edilmesine - doyurulmasına yönelik birtakım uygulamalar yapmışlar. Kutsal sayılan ata mezarlarının korunması, onlara karşı saygılı olmak Türk kültüründe önemli yer tutmuştur. Ata mezarlarına yapılan saygısızlıklar savaş sebebi olmuş, ataların mezarlarında rahat uyuması iin mücadeleler verilmiştir. lmsz olan ruhun geride bıraktıkları kişilerin hayatını etkilemesi inancı ile alakalı olarak onların ruhlarının doyurulması önemli sayılmış, mezarlıklarda ve evlerde çeşitli uygulamalar yapılmıştır. İnanışlara göre ata ruhlarını memnun etmek manevi bor sayılmış gerekli uygulamaları yapan insanların kendilerini rahat hissetmelerini sağlamıştır. Makalede, eski Türk kültüründe atalar mezarlarının kutsal sayılması, atalar kültü, ata ruhlarının doyurulmasına yönelik yapılan uygulamalardan bahsedilecektir. Bunun yanı sıra atalar kültünün Azerbaycan Türkleri arasında özellikle Nahivan ve İğdir Bölgesinde devam etmesi hakkında bilgi verilerek Türk halkları arasında büyük coşkuyla kutlanan Nevruz bayramı öncesi ata ruhlarının memnun edilmesi - doyurulması iin yapılan uygulamalar, inanışlar detaylı olarak aıklanacaktır. İster Nahivan ister İğdir Bölgesinde ata ruhları iin yapılan uygulamaların, düzenlenen merasimlerin unutulmaması adına "Ata-Baba Günü", ve "l Bayramı" olarak adlanan ataları anma günlerinin ve bu kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasının önemine değinilmiştir. Özünde bin yıllık tarih barındıran bir coşk ritüel sosyal yaşamla alakalı olarak unutulmaya yüz tutmuştur. Bunları nleye bilmek adına Türk kültürü üzerine detaylı incelemelerin gerekli olduğu aıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nahivan, İğdir, Atalar Klt, ller Gn, Nevruz

Ancestor Cult in Azerbaijani Turks / The Place and Importance of Ata-Baba Day in Ancient Turkish Culture

Abstract

According to the time and location people live in, beliefs and practices relating to death, life after death, and human souls have been adapted within the context of religion, culture, and traditions of communities. After death, which is considered a sad event, those who remained performed some practices to satisfy the soul of the deceased, which was respectful of the deceased's grave. In Turkish culture, the preservation of ancestor graves, or kurgans, which are revered, and their respectful maintenance were very significant. The desecration of the ancestors' graves by foreigners became the reason for the war. The struggles were made to rest in peace in their graves. In connection with the belief that the immortal soul makes the life of the people they left behind effective, it was very important to feed their souls and people carried out various practices in cemeteries and houses. According to beliefs, pleasing the ancestral spirits was seen as a spiritual debt and made people who performed the necessary practices feel comfortable. The importance of ancestral graves in ancient Turkish culture, as well as the ancestral cult practices for feeding the ancestral souls- will be discussed in the article. In addition, we will give information about the continuation of the ancestral cult the history of which dates back a thousand years, among Azerbaijani Turks, especially in the Nakhchivan and Iğdir region the practices and beliefs made to please- satisfy the ancestral spirits before the Novruz Holiday, which is celebrated with great enthusiasm among the Turkish peoples will be explained in detail. The importance of ancestor remembrance days called "Ata-Baba Gn", "l Bayramı" and the importance of transferring this culture to future generations were mentioned in order not to forget the practices and ceremonies held for ancestor spirits in Nakhchivan or Iğdir region.

Keywords: Nakhchivan, Iğdir, "Ancestral Cult", the day of dead, Novruz.

Atf İin / Please Cite As:

Arık, T. (2024). Azerbaycan Türklerinde atalar klt / ata-baba gnnn eski Türk kltrndeki yeri ve nemi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(2), 665-677. doi:10.33206/mjss.1317036

Geliş Tarihi / Received Date: 19.06.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 28.11.2023

¹ Dr. Öğretim yesi - İğdir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, turkan.gadirzade@gmail.com,

 ORCID: 0000-0003-4233-9451

Giriş

Bütün toplumlarda ölüm ve ölümden sonraki hayat, ölüm gerçekleştikten sonra insan ruhuyla ilgili inanış ve uygulamalar bölgelere göre şekillenmiş, ölümden sonra neler olduğu, farklı bir yaşamın olup olmadığı insanların zihninde önemli yer edinmiştir. Zamanla ölümden sonraki yaşama, ruhun ölümsüz olduğuna inanan eski toplumlar ölüm gerçekleştikten sonra ölen kişilerin ruhları ve mezarları aile bireylerinin kutsal yerine dönüşmüştür.

Ataların ruhlarına ve mezarlarına olan saygı, atalar kültürünün temelini oluşturmaktadır. Yapılan incelemeler atalar kültürünün Uzak Doğu ve Afrika halkları arasında ortaya çıktığını ve onların yaşamında da önemli yer edindiğini göstermektedir. Çin’de aile bireylerinden biri öldükten sonra onlara ait eşyalar bir odada muhafaza edilerek önünde, belirli aralıklarla çeşitli törenler düzenlenmiş ve bu alan tapınak olarak değerlendirilmiştir (Tümer, 1991). İslamiyet’ten önce Araplar arasında atalara bağlılık, ataların yolunda gidilmesi gerektiğine defalarca vurgu yapılmaktadır (Çınar, 2022).

Atalar kültürü din sahasında ve kültür alanında çalışan pekçok araştırmacının ilgisini çeken önemli bir konudur. Yakın döneme kadar özellikle 19.yy.ın sonlarında bütün dinlerin temelini atalar kültürünün oluşturduğu, günümüz din, toplum ve kültür araştırmalarının özünde atalar kültürünün olduğu düşünülüyor. Atalar kültürü, toplumun kozmolojisi ve dünya görüşünün yanı sıra ruh ve ölümden sonraki hayat, içinde bulunduğu toplumun kültürel miras anlayışıyla da yakından bağlantılıdır (Hardacre, 2005).

Atalar kültürü kavramı, öncelikle ölen kişinin yakınları tarafından düzenlenen ibadet ve ritüellerin yanı sıra inançları da kapsar. Atalar kültürü uygulamaları duaları, hane içinde düzenlenen çeşitli ritüelleri, ölmüş atadan uzanan soya dâhil olan grup ya da klanın düzenlediği ayinleri, merhumun ölüm yıl dönümünde gerçekleştirilen periyodik uygulamaları ve bütün ataların aynı anda anıldığı yıllık törenler şeklinde gerçekleşmektedir. Genellikle bu kategoriye doğrudan kan bağına sahip olmayan ölümler dahil edilmemektedir. Atalar kültürünün görüldüğü toplumlarda atalar kültürü her zaman din şeklini almamış, sadece bir dinî pratik olarak da uygulanmaktadır. Atalar kültürü anlayışı sadece atalar kültürüne bağlı grup üyelerinde görülmekte ve genellikle hiçbir şekilde dışa aktarım yapmamaktadır (Hardacre, 2005).

Ölü ritüelleri ise, cenaze ve mezar törenleri de dâhil olmak üzere, şayet ölüye periyodik suretlerde (aylık, haftalık, yıllık gibi) çeşitli hatırlanma törenleri icra ediliyorsa ve grup üyeleri tarafından cesedinin korunmasına ihtimam gösteriliyorsa atalar kültürü içerisine dahil edilir. Basit cenaze törenleri doğrudan atalar kültürü kabul edilme de şayet atalar-ölüler yaşayanlar-torunları tarafından bir kült haline getirilmişse ve hatıralarına ihtimam gösteriliyorsa bu durumda ölümler kültürü tamamen atalar kültürü haline gelmiş olur ((Hardacre, 2005).

Birçok kaynakta atalar kültürü ile ölümler kültürünün farklı kültürler olduğu açıklanmıştır (Güngör, 2012, Yıldız, 2018. Gezer, 2023). Atalar kültürü ile ölümler kültürü arasında benzerlik olduğunu, ölü kültürünün zamanla atalar kültürüne dönüştüğünü savunan bilim adamlarından olan Ruox’un (Roux, 1999) ve atalar kültürünün kan bağına bağlı olan kişileri kapsadığını savunan Hardacre’nin (2005) düşünceleri dikkate alınarak makalede Azerbaycan Türkleri arasında Nevruz Bayramı öncesi düzenlenen Ata Baba Gününde de kan bağı olan kişilerin mezarlarının ziyaret edilmesi atalar kültürünün devamı niteliğinde değerlendirilmiştir. Tespit ettiğimiz bilgilere göre ölü kültürü ve atalar kültürünün oluşması için ölümün gerçekleşmesi ve mevtanın ruhunun yaşaması inancı bu kültürlerin temeli oluşturmaktadır.

Ataların ruhlarının kutsal sayılması diğer toplumlarla beraber eski Türkler arasında da bin yıl öncesinde var olmuştur (Şükürov, 1997. Ocak, 2000). Diğer halklarda ata ruhlarını temsil eden nesnelere bulunduğu odalar ve odalardaki eşyalar tapım iken (Tümer, 1991) eski Türklerde ise Türk töresi gereğince ata ruhlarına ve onların mezarlarına karşı saygılı olmak geride kalanlar için manevi borç sayılmıştır.

Ata ruhlarının kutsal sayılması, geride kalanlar için minnet duygusu olmakla beraber onların hayattayken yapmış oldukları kahramanlıkları ve mücadeleleri de kendisinde barındırmıştır (Gömeç, 2019). Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan “kahraman atalar kültürünün” ortaya çıkmasında atalar kültürü inancının etkili olduğu bilinmektedir. (Selçuk, 2010). “Kahraman atalar” mirasına sahip çıkılması Türk töresinin temelini oluşturmuş, özellikle yöneticiler bu konuya hassasiyet göstermişlerdir. MÖ. 55 yılında Çi-Çi ve Ho-han-yeh kardeşleri arasında gerçekleşen anlaşmazlık sonucunda Hunlar ikiye bölünmüştür. Ho-han-yeh’in, Hunların Çin’in himayesine girme isteği Çi-çi ve taraftarlarınca “utañ verici” durum ve atalara karşı hükmetsizlik olarak görülmüş, vatani için kanının son damlasına kadar savaşmış kahraman ataları gibi mücadele edip onların yolundan gidilmesi Türk devletçilik geleneklerinin devam etmesinin önemine vurgu yapılmıştır (Ögel, 1992).

Kahraman atalardan kalan mirasın korunması Vuculiu örneğinde de görölmektedir. Şanyu Vuculiu döneminde (MÖ. 8- MS.13) Çin İmparatoru'nun başveziri İmparatora: "Hunlarla aralarında olan arazinin verimli olduğunu, zengin ormanlardaki ağaçları ok yapımında kullanabileceklerini ve bu arazinin Çin'e verilmesinin kendileri için faydalı olacağını" belirtmiştir. Arazinin Çin'e verilmesi konusunda istekli olan İmparator, vezirini Şanyu'nun yanına göndererek arazi hakkında Şanyu'nun düşüncelerinin öğrenmesini ister. Şanyu ile görüşen vezir arazinin Çin'e verilmesini söyler. Şanyu vezire kendisine belli bir süre verilmesini kararını kısa süre sonra açıklayacağını bildirir. Kısa süre sonra kararı öğrenmek için Şanyu'nun yanına gelen elçiye: "Arazinin kendileri için önemli olduğunu, çadır ve araba direklerini orada olan ağaçlardan yaptıklarını bunun yanı sıra atalardan kendilerine miras kalan eski topraklarını vermeye cesaret edemeyeceği söylenmiştir (Ögel, 1992). Kahraman atalarından miras kalan toprakların ve bu topraklarda bulunan ata mezarlarının sahihsiz bırakılması ata ruhlarının rahatsız olacağı inancı ile de alakalı olmuştur. İnanışlara göre ata ruhları bu durumdan hoşnut olmaz ve geride bıraktıkları aile bireylerini manevi olarak rahatsız ederler.

Azerbaycan Türkleri arasında da ata mezarlarının düşmanlara karşı korunması geride kalan kişiler için manevi borç olarak bilinmektedir. Azerbaycan Ermenistan Savaşı esnasında ata yurtlarını terk etmek zorunda kalan Azerbaycan Türkleri geride bıraktıkları mezarları ziyaret etmek ve ata ruhlarını memnun etmek için yıllarca hasret çekmişlerdir. 2020 yılında büyük bir kısmı düşman işgalden kurtarılan eski Türk yurtlarında bulunan ata mezarları yeniden aile bireyleri tarafından gözyaşları ile ziyaret edilerek ruhları memnun edilmiş, tahrip olunan mezarların* parçaları bir araya getirilmiştir. (Resim1-2)

Kutlu Sayılan Ata Mezarları: Kurganlar

Ata ruhlarına karşı saygılı olma, bıraktıkları mirasa sahip çıkmanın yanı sıra ata mezarlarının / kurganlarının yabancılara karşı korunması da Eski Türkler için önemli sayılmıştır. Kelime anlamı tepe biçiminde mezar, gömüt, aynı zamanda kale, sur, şehrin etrafını çeviren kemer olarak bilinir. Kurgan ilk olarak ata mezarlarının, yerleşik yaşama geçtikten sonra şehrin korunmasına yönelik olarak kullanılmıştır (Çoruhlu, 2016.; Durmuş, 2012). Eski Türk geleneklerinde kutsal değerlerden olan kurganlar tarihin bütün dönemlerinde önemini koruyarak kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Bazı Türk boyları arasında mezar yerine "kör/gör/kor" (Çoruhlu, 2016), Azerbaycan Türkleri arasında ise mezar yerine sadece "gor"*** kelimesi kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz bilgilere göre, hayırlı evladı olan anne babalar için: "atasının goruna ışık tutacak" derler. Gora ışık tutması aile büyüklerinin ruhlarını memnun etmek için onların mezarlarının ziyaret edilmesine yönelik söylendiği tespit edilmiştir. Halk inanışlarına göre mezarı ziyaret edilip ruhu memnun kalan mevtanın mezarı ışıqla, nurla dolar. Diğer inanışa göre ata ruhlarını memnun eden evlat yaşamı boyunca mutlu olur.

"Gor" adlı verilen ata mezarları Azerbaycan Türkleri arasında halkın ant yerine çevrilmiştir. "Ata goruna" yemin edilmesi mezarlara karşı saygıyı göstermektedir. "Ata gorları" kolay kolay dile getirilmez, sadece önemli olaylar gerçekleştiğinde kutsal sayılan ata mezarlarına yemin edilerek: "Atamın goruna ant olsun" derler (KK-3, KK-12, KK-15).

Korunması önemli olan ata mezarlarına, düşmanlar tarafından yapılan ufak saygısızlık dahi savaşıla sonuçlanmış; ata ruhları için kan dökmek Türklerde gurur kaynağı olmuştur. İskitlerle ilgili bilgi edinmemizi sağlayan Herodot'un *Tarih* adlı eserinde İskitler üzerine sefer düzenleyen Pers hükümdarı elçi göndererek İskit hükümdarını savaşıla davet etmiş, kendisi ile savaş yapacak güce sahip olduğunu düşünüyorsa karşısına çıkmasını ister. İskit hükümdarı cevabında savaştan çekinmediklerini, savaşmak için geçerli sebeplerinin olmadığını, bunun yanı sıra kurulu şehirleri ve ekin sahalarının olmamasından dolayı savaş yapmak istemediğini belirtmiştir. Fakat Perslerin, ata mezarlarını bulup tahrip etmeleri durumunda kendileri ile savaş yapacağını bildirmiştir (Herodot, 1998).

Benzeri bir durum da Hunlar zamanında gerçekleşmiştir. MÖ. 78 yılında Moğolların Hun büyüklerinin mezarlarına saldırması sonucunda Hun Kağanı 20.000 kişiden oluşan orduyla Moğollara savaşarak onları cezalandırmıştır (Kafesoğlu, 2009).

* İşgalden kurtarılan eski Türk yurtlarında binlerce mezar ve mezarlıklar Ermeniler tarafından dağıtılmış ve büyük oranda tahrip edilmiştir. Ata mezarlarının düşman işgalinde kalmasından rahatsızlık duyulmuş ve bu durum ruhlar karşısında utanç verici bir hal olarak görülmüştür. Yurdunu yuvasını terk etmek zorunda kalan milyonlarca Azerbaycan Türk'ü geride bıraktıkları mal mülkleri için değil, ata yurtları ve ata mezarları için yıllarca gözyaşı dökmüş ve onların özlemi ile yaşamışlardır.

** Mezarlara Azerbaycan Türkleri arasında "gor" denilmesine örnek olarak işgal edilmiş bölgelerde mezarları dağıtan Ermeniler için "gor eşenler" ifadesinin kullanılması tesadüf değildir. "Gor eşen" mezarları tahrip eden anlamına gelmektedir.

Margos Psikoposu'nun Konstantia Bölgesinde bulunan Hun büyüklerinin mezarlarını soyması sonucunda Attila 1. Balkan Seferini başlatmıştır (Kafesoğlu, 2009; Özdek, 1992).

Azerbaycan Türklerinde Mezar Kültü

Nahçıvan Bölgesinde atalar kültü çerçevesinde dünyası değişen kişilerin mezarlarına ve ruhlarına saygı gösterilmesi gerektiğine inanılır. Bu sebeple halk arasında: “Diri ile beraber ölüye de hürmet vardır.” deyiimi yaygın olarak kullanılır. Toplumun bütün bireylerinin sadece kendi yakınlarının mezarlarına değil bütün ahirete irtihal eden kişilerin mezarına ve ruhuna karşı saygılı olması gerekir.

Derlenmiş bilgilere göre günümüzde düğün konvoylarının mezarlıkların yakınından geçmesi durumunda korna seslerine ara verilir, arabanın içinde dinlenen müzik kapatılır, mezarlıklar gözden kaybolana kadar bu durum devam eder. Bu mezarlıklarda gömülen kişilerin ruhlarına saygı olarak bilinmekle beraber onların ruhlarının rahatsız edilmemesi inancı ile alakalıdır (KK-6, 7, 11).

Eski Türk boyları arasında da benzeri uygulamalar yapılmıştır. Mezarlığa yaklaşan kişi atından inerek mezarlığa gider, onların ruhlarına dua ettikten sonra oradan uzaklaşır ve mezarlıklar gözden kaybolana kadar atına binmez (Kalafat, 1998). Yaya olan kişiler ata mezarları önünde eğilerek onların ruhu karşısında saygıda bulunurlar (Gömeç, 2019).

Mezarlara karşı saygısızlık yapmanın savaşlara sebep olduğundan yukarıda bahsedilmiştir. Benzeri inanışlar Azerbaycan Türkleri arasında devam etmektedir. Birisinin mezarına küfür etmek büyük kavgalara sebep olacağından herkes mezarlara karşı hassas davranır. Nahçıvan Türklerinde halk arasında: “Düşmanın bile mezarına küfür edilmez.”, “Kendi ölüsüne saygısı olan biri başkasının ölüsüne küfür etmez” söylemi kullanılmaktadır. Üzerinden bin yıllar geçmesine rağmen mezar ve mezarlıklarla ilgili inanış ve uygulamalar Türk kültür mirasının Azerbaycan Türkleri arasında özellikle Nahçıvan Bölgesinde korunduğunu göstermektedir.

Kutsal Sayılan Ata Mezarları, Ata- Baba Günü İle İlgili Yapılan Uygulamalar

Kutsal sayılan ata mezarlarının belirli zamanlarda ziyaret edilmesi Türk kültürünün önemli halkalarından biridir. Eski Türkler arasında ata ruhlarının memnun edilmesi / doyurulması için ata mezarları belirli zamanlarda ziyaret edilerek çeşitli törenler düzenlenmiştir. Ata mezarlarının ziyaret edilmesi için törenler düzenlenmesi Türk tarihinin şaheserleri olarak bilinen eski yazıtlarda da yer almaktadır. Uygur Dönemine ait Şine Usu Yazıtında 748 yılında Uygurların birtakım başarılar elde etmesinden sonra “Ata Mezarlığında” törenler düzenlenmesinden ve bu törenden sonra Kağanın devleti yönetme yetkisinin olduğundan bahsedilmektedir. Türk cihan hâkimiyeti kurmak için mücadele eden Türk kağanları kendilerine bırakılan mirası koruduklarını mezarları başında atalarına ifade ettikten sonra belirli kararlar almışlardır. (Gömeç, 2012). Eski Türkler arasında ölen kişilerin ruhlarının aile bireyleri ile ilişkilerini koparmadığına inanılmış ve onların ruhlarının memnun edilmesi için çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Bütün Türk halkları arasında var olan inanışa göre insan, ölümle bedenini kaybetmekte fakat benliği daha doğrusu manevi varlığı / ruhu yeryüzünde kalmakta ve geride bıraktığı kişilerin hayatlarını etkileyebilmektedir (Günay ve Güngör, 2015; Seyidov, 1983). Bu sebeple ata mezarları ziyaret edilip ruhları memnun edildikten sonra, insanlar manevi borçlarını yerine getirmiş sayılır ve bırakılan mirasın gelecek kuşaklara aktarılması için mücadelelerine devam ederler. Ata ruhlarının memnun edilmesi ile ilgili yapılan birçok inanış ve uygulamalar üzerinden bin yıllar geçmesine rağmen nesilden nesile miras bırakılarak günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır.

Azerbaycan Türkleri arasında ata ruhlarını memnun etmek için Nevruz Bayramı öncesi yapılan mezar ziyaretleri Nahçıvan'da “Ata Baba / Dede Baba Günü, Gebir Üstü” İğdir ve çevresinde de benzer şekilde “Ölü Bayramı / Gebir Üstü” olarak bilinmekle beraber bölge halkının yaşamında önemli yer tutmaktadır. Nahçıvan'ın Ordubad Bölgesinde Nevruz Bayramı öncesinde mezar ziyaretlerinin yapıldığı günün Ata-Baba / Dede Baba Günü olarak adlanması tarihi yüzyıllar öncesine ait olan atalar kültünün kuşaktan kuşağa aktarılması günümüze kadar geldiğinin kanıtıdır (Gadirzade, 2003) Nevruz Bayramı öncesi mezarların ziyaret edilmesi, ölen kişilerin ruhlarına karşı gösterilen saygı, onların ruhlarının doyurulmasına yönelik uygulamalar atalar kültünün devamı niteliğinde değerlendirilebilir.

Nahçıvan Türkleri Ata Baba Gününün önemine binaen ata mezarlarını ziyaret ederek ruhlarının memnun edilmesi /doyurulmasından sonra bayramın coşku ile kutlanması gerektiğine inanırlar. Çünkü Ata Baba Günü ruhlar mezarlıklarda aile bireylerinin kendisini ziyaret etmesini beklediği kabul edilir. Bu sebepten bayram öncesi herkes kendi yakınlarının mezarını ziyaret ederek ata ruhlarını memnun etmek /

doymak için çeşitli uygulamalar yaparlar. Mezarlıkta okunan dualar, mezarların baş kısmında bulunan çukura dökülen su, ihsan niyetine dağıtılan helva ve diğer yiyecekler bu uygulamalara örnek olarak gösterilebilir. Ata Baba Günü ataların ve aile büyüklerinin hatırlanma günü olarak bilinmekle beraber onların mezarlarını ziyaret etmekle geride kalanlar atalarına karşı manevi borçlarını yerine getirmiş olduklarını düşünürler.

Bayram günlerinde atalar kültürünün bir parçası olan mezarların ziyaret edilmesinin yanı sıra *ata ocağının* tütürülmesi de büyük önem arz etmektedir. Bu inanışlarla alakalı olarak bayram günlerinde aile bireyleri ata ocağında bir araya gelerek aile büyüklerinin ruhlarını memnun etmek için gerekli uygulamaları yapmayı kendilerine borç bilirler. Yapılan saha araştırmaları bu manevi görevi yerine getirmek için il, şehir hatta yurt dışında bulunan kişilerin Ata Baba Günü için ata ocağında bulunduğunu göstermektedir (KK-1, KK-2, KK-9). Ata ocağını kutsallaştıran ve onu önemli kılan aile büyüklerinin bu evde yaşaması, ailesi için verdiği mücadele aynı zamanda öldükten sonra da ruhunun sık sık evine gelmesi inancı ile alakalıdır. Nahçıvan'da ata ocağında ocak ve ateşin sönmemesi gerektiğine inanılır. Bu sebeple Nevruz Bayramı günü bahçelerde ateş yakılarak ata ocağının tütürülmesi geleneği devam ettirilir. Bunun yanı sıra Nevruz Bayramı akşam evlerde mum yakılmasına özen gösterilir. İnanışlara göre ruh evine geldi zaman ocağının aydınlık olması onu memnun eder ve hoşnut olarak geri döner.

Halk arasında insanların başkalarına dua ederken: "Ocağın yanar, kazanın kaynar olsun" (KK-12) şeklindeki duası da ata ocağına verilen önemi yani atalar ve ocak kültürünün birbirini tamamlayan unsurlar olduğunu göstermektedir. Benzeri inanışlar eski Türkler arasında da var olmuştur. Ocak kültürü ata kültürü ile özdeşleşerek kutsal sayılmış "atalarımızın yaktığı ocak" olarak ifade edilerek korumaya alınmıştır (İnan, 1976).

Azerbaycan Türkleri arasında aile bireylerinden özellikle erkek çocuklardan birinin ata ocağında yaşamaması, ata ocağının boş kalması ve sönmemesi olarak kabul edilir. Bu bakımdan Ata ocağının tütürülmesinden evin en küçük erkek çocuğı, erkek çocuk yoksa kız çocuklarından biri sorumludur. Halk arasında öte dünyaya göçen ve evladı olmayan kimseler için: "Yurdunda ocağını tütürecek kimse kalmadı, ocağının ateşi söndü" denilmektedir. Bin yıllar boyunca halkın değerli olarak gördüğü ata baba ocağının kutsallığı hem kültürde hem de ifadelerde halen varlığını korumaktadır. Nevruz Bayramı* günü ata ocağında bayram kutlanması, bahçede ateş yakılması, evlerde pişirilen çeşitli yemeklerle ölen kişilerin huzura ermesi için ruhlarının doyurulmasına ve atalar kültürünün önemine yönelik yapılan işlemlerdir. Bayram günü ruhların ocaklarına yani evlerine gelerek aile bireylerini izlediğine inanılmaktadır. Ocağında yemek pişirilmişse, aile bireyleri arasında samimiyet devam ediyorsa ruhun huzurlu olarak geri döndüğü düşünölmektedir. Diğer inanışa göre bayram günü evlerde pişirilen yemeğin kokusuyla / kavrulmuş soğan kokusuyla ruh kendini doyurarak, hoşnut olarak geri dönmektedir. Bunun için bayram günü bütün evlerde soğan kavrulmuş yemek pişirilmesine özen gösterilmektedir. Soğan kavrulduğunda kokusunun kısa sürede etrafa yayılması ve onun kokusunu alan ruhun cennete ulaşacağına inanılmaktadır. Ruhun kavrulmuş soğan kokusuyla kendini doyurması inancı Ata ocağının boş kalmaması isteğı yönündedir.

Ruhların genel olarak gece evlerini ve ocaklarını ziyaret etmesi inancı birçok Türk boyu arasında da mevcuttur. "Tiki" olarak adlandırılan ruhların hayattayken yaşadığı ocağı gelip aile bireylerini izlediğine inanılmaktadır. Gece duyulan ses anlamına gelen "tiki" ecdat ruhları olarak kabul görmüş ve halkın yaşamında önemli yer edinmiştir (Seyidov, 1983).

Halk arasında olan inanışlara göre bayram günlerinde ruhun doyurulmaması ve bu yüzden ruhun gözünün ocağında kalması hoş karşılanmaz. Ata ocağının tütürülmemesi, kendisi için dualar okunmaması, ölen kişinin gözünün ocağında kalması ve aile bireylerine küs olarak geri dönmesi olarak yorumlanmaktadır. Ölüünün gözü ocağında kaldığında aile bireylerinin rüyasına gelerek onları manevi olarak rahatsız etmektedir.

İnanışlara göre dünyası değımiş kişilerin aile bireylerinden memnun kalıp kalmamaları görölen rüyalardan anlaşılır. Rüyada dünyası değımiş kişi huzur içinde görülürse ruhunun memnun olduğuna, rüyayı gören kişi ile konuşmadığında ona kırgın olduğuna inanılır. Ruhun razı kalması amacıyla helva

* Azerbaycan Türkleri arasında 21 Mart'ta büyük coşku ile kutlanan Nevruz Bayramında yapılan birçok inanış ve uygulamaların insan hayatını büyük oranda etkilediğine inanılmaktadır. İnanışlara göre Nevruz Bayramını ata ocağında geçirmeyen birisi yedi sene boyunca hasta olur ve ata ocağına gelemez. Bu ata ruhlarının geride kalanlara zarar vermesi inanışı ile alakalıdır. Bu sebeple herkes Nevruz Bayramında ata ocağında bulunmaya ve bayramı ata ocağında geçirmeye özen gösterir.

yapılıp dağıtılması, yemek pişirilip fakirlerin karnının doyurulması ve ölen kişinin ruhuna dualar okunması gerekir.

Bir konuya açıklık getirmekte fayda vardır. Ata Baba Günü'nün eril kelime kalıbından yola çıkarak Ölü Bayramı'nda sadece erkeklerin mezarlarının ziyaret edilmesini düşünmek yanlış olur. Ata baba gelmiş geçmiş genç yaşlı ölen bütün kişileri kapsamaktadır. Eski Türkler arasında da ata mezarları ziyaret olunurken ayırım yapılmamıştır. Bozkır Türk kültürü yaşam şartları ve Türk töresi gereğince kadın erkek her zaman eşit olmuş hep beraber anılmışlardır. Eski Türklerde ailede erkeğe duyulan saygıdan dolayı aileyi babadan sonra temsil eden kadın devlet yönetiminde de etkili olmuştur. Hatunların elçi kabul edip antlaşmalar yapması siyasette önemli görevler alması devlet yönetme yetkisinin hatunlarda da bulunması (Kafesoğlu 2009), onlara Kağanlar'la beraber kut verilmesi inancı ile alakalıdır. Gök Tanrı tarafından çeşitli yollarla kut verilen kişiler kuta sahip olmakla beraber kendilerine verilen sorumluluğu doğru değerlendirmekle yükümlü olmuşlardır. (Çeribaş, 2021)

Bilge Kağan Anıtında Türk kadının önemine değinilmiş, Türk milletinin yok olmaması için Gök Tanrının İltirış Kağanı ve İlbilge Hatunu kutsamasından bahsedilmiştir (Ergin, 1989) Kut verilen annelerin doğurdukları erkek çocukların kağan olabilme yetkisi de kadının önemli olduğunu göstermektedir. Kadınların devlet yönetme yetkisinin olduğunu Tomris Hatun örneğinde de görmekteyiz. İlk kadın hükümdar olan Tomris Hatun Perslerle yapmış olduğu savaşta Pers ordusunu yerle bir etmiş ve adını tarihe altın harflerle yazdırmıştır. Oğlunun intikamını almak ve Türk kadınının gücünü Perslere göstermek için verdiği mücadelede erkek gibi savaşarak onlara diz çöktürmüştür. Bugün atalarımızın yaptıkları kahramanlıklardan bahsederken Tomris Hatunu anlatmaktan gurur duymaktayız. Yaşam boyunca erkekle beraber bazen tek başına mücadele eden kadın ölümden sonraki süreçte de unutulmamış, ata olarak hatırlanmışlardır.

Nahçıvan ve İğdir Bölgesinde “Ata Baba Günü” ve “Ölü Bayramı”na Yapılan Hazırlıklar

Mezarlıklarda Yapılan Hazırlıklar

Gerek Nahçıvan gerekse İğdir'da Ata Baba günü, Ölü Bayramı için Nevruz Bayramı öncesinde erkekler ve kadınlar arasında birtakım hazırlıklar yapılmaktadır. Bayramdan önce mezarlıkların temizlenmesine ve mezarların onarılmasına büyük önem verilmektedir. Bayrama birkaç gün kala gençler bir araya gelerek mezarlıklara gider, mezarlık alanında ve aile yakınlarının mezarlarının çevresinde bulunan kurumuş ot ve dalları temizleyerek mezarlığın dışına çıkararak boş bir alana bırakırlar. Mezarın üstündeki kurumuş ot ve dalların yakılması iyi sayılmaz. Bu, mezarlıkta gömülen kişilerin ahiretinin iyi olmayacağı inancı ile alakalıdır. Mezarlık alanı temizlendikten sonra kar ve yağmur sularından tahrip olan mezarlar onarılır, mezarların baş taşı yıkanarak veya silinerek toz, topraktan arındırılır. İğdir Bölgesinde mezarların üstüne gül fidanlarının dikilmesi (KK-8: KK-9), Nahçıvan'da ise mezarın etrafında çeşitli çiçek tohumlarının serpilmesi ve gül fidanları dikilmesi âdeti de vardır. Mezarlıklardaki işler tamamlandıktan sonra herkes elini ve yüzünü mezarlığın dışında bulunan çeşmelere yıkadıktan sonra evlerine döner. İnanışlarına göre, mezarlık toprağının bahçeye getirilmesi iyi sayılmaz. Bunun için mezarlıktan çıkınca ayakkabılara bulaşmış toprak veya çamurun temizlenmesi gerekmektedir (KK- 7: KK-10).

Evlerde Yapılan Hazırlıklar

Kadınlar arasında yapılan birtakım hazırlıklar vardır. Genellikle evlerde helva yapılır ve çeşitli kurabiyeler pişirilir. Dünyası değişen kişilerin ardından helva yapılması her iki bölgede mevcuttur. Helvanın kokusunu alan ruhun huzura ereceğine inanılır. Bu sebepten ruhların doyurulmasına yönelik olarak helva yapılması şarttır. Nahçıvan Bölgesinde senesi çıkmayan ölülerin aileleri Nevruz Bayramı öncesi yakın komşu ve akraba kadınlar tarafından ziyaret edilerek tekrar baş sağlığı dileklerinde bulunulur. Ata Baba Günü için helva yapımında yardıma geleceklerini ifade ederler. Eve gelen misafirlere çay ikram edilir, konuşma esnasında helvanın yapılacağı gün kararlaştırılır. Helva genellikle Ata-Baba Günü'ne bir veya iki gün kala yapılır. Kadınların birbirlerine yardım etmesi, helva yapımının zor olması ve beceri gerektirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu yardımlaşma halk arasında *medetçi*, *pörnekeçi* ve *imeci* olarak adlanır. Belirlenen gün kadınlar sabah erkenden senesi dolmayan ölünün evine gelip helva için hazırlık yaparlar. Helva, genellikle bahçedeki tandır veya ocakta yapılır. Helva yapımı esnasında ölen kişinin ruhunu memnun etmek için bilhassa kadın aile bireylerinin helva yapımında yardım etmesi ve helva pişirilirken birinci dereceden kadın akrabalarının helvayı karıştırması gerekir. Ölü ruhunun huzura ermesi için helvayı karıştıran herkes dua okur. Helva hazır olduktan sonra herkese yemek ikram edilir. Helva yapımında yardıma gelenlere çeşitli hediyeler; başörtü, yelek veya kumaş verilmesi âdeti yaygındır (Hacıyev, 1996).

İnanışlara göre helva yapımında yardıma gelen kadınların memnun edilmesi ruhun rahat edeceği gibi yorumlanmaktadır. Helva soğuduktan sonra lavaş ekmeğinin arasına bir kişiye yetecek kadar helva konularak Ata -Baba Günü dağıtılmak üzere birçok pay yapılarak tepsilere dizilir. Bu pay halk arasında *lş* olarak adlanır. *lş* kavramı, etimolojik olarak Türkler arasında bir kişiye yetecek kadar yiyeceğe verilen bir isim olup (Ögel, 1988), günümüzde l bayramındaki helva drmn adlandırmak için kullanılmaktadır. Eski Türkler arasında var olan birçok kelimenin günümüzde Nahçıvan Bölgesinde kullanılması bölgenin fazla g almamasından insanların dil ve kültürlerine karşı daha duyarlı olmasından kaynaklanmaktadır.

İğdir ve çevresinde ise yakın döneme kadar l Bayramı günü mezarlıkta dağıtılmak üzere çeşitli kurabiyeler ve helva yapılırken günümüzde ise mezarlıklarda genellikle hazır bisküvi, kek eşitleri ve meyve suyu dağıtılmaktadır. Dolayısıyla Nahçıvan'da Ata Baba Günü için helva yapımı ve bu yapım esnasında gerçekleşen geleneklerin İğdir'da unutulmaya yüz tuttuğunu söylemek mümkündür.

Nahçıvan'da Ata Baba Günü Yapılan Uygulamalar

Nahçıvan Bölgesinde Ata Baba Günü ilçeler ve köylerde farklı günlerde düzenlenmektedir. şahbuz İlçesi ve köylerinde Nevruz Bayramı günü öğleye kadar (KK-6), Ordubad ilçesinin bazı köylerinde İlahır erşembe* ile Nevruz Bayramı arasında kalan gün mezarlar ziyaret edilir. Bu gün, halk arasında, tıpkı Türkiye Türklerinde olduğu gibi, yani eski yıl ile yeni yıl arasındaki kalan "ara gün" anlamına gelen *Arafa* olarak isimlendirilir. (KK-2: KK-3: KK-6: KK-8: KK-9).

Culfa, şerur, Babek, ve Kengerli ilçelerinde ve köylerinde ise Nevruz Bayramı günü mezarlıklara gidilmesi iyi sayılmaz. İnanışlara göre bayramı üzüntülü, gözü yaşlı geçirmek aile bireyelerine uğursuzluk getirir. Bundan dolayı herkes İlahır erşembe günü öğleye kadar aile yakınlarının mezarlarının ziyaret edilmesi gerekir.

İğdir ve çevresinde yapılan l Bayramı, Gebir st ile Nahçıvan'da Ata Baba Günü olarak adlanan merasim uygulamalar bakımından farklılık göstermektedir (KK-4, KK-12). Bu farklılıklara mezar ziyaretlerinin yapıldığu gün, ihsan niyetine dağıtılan yiyecek, içecekler ve mezarlıklarda yapılan uygulamalar örnek olarak gösterilebilir. Nahçıvan Bölgesinde Nevruz Bayramı ncesi yapılan mezar ziyaretleri günü halk arasında Ata -Baba / Dede- Baba Günü, "Ehli Gbur" olarak da adlandırılır. Ata Baba Günü ölmüş olan ata babaların, aile büyüklerinin hatırlandığu gün; "Ehli Gbur" yani "gebiristanlık ehlinin" ziyaret olunması anlamındadır. Azerbaycan Türklerinde mezar kelimesi yerine gebir, mezarlık yerine ise gebiristanlık kelimesi kullanılmaktadır (Gadirzade, 2003).

İğdir'dan farklı olarak Nahçıvan'da Ata Baba Günü mezarlar toplu halde ziyaret edilmemekle beraber küçük çocukların ve hamilelerin mezarlığa gitmesine müsaade edilmez. Çocukların kendi aralarında konuşması atalar ruhuna karşı saygısızlık olarak bilinir. Bunun yanı sıra l ruhlarının küçük çocuklara musallat olacağına inanılır. Hamile kadınların mezar ziyaretlerine katılmasına müsaade edilmemesi anne adayının ve bebeğinin zarar görmesi inancı ile alakalıdır. Hamile kadınlar ve bebeklerinin kalp gözleri açık olduğu için mezarlığa gitmesi uygun karşılanmaz. Onların l ruhlarını göreceklerine inanılır.

Ata Baba Günü aile fertlerinin tamamı mezar ziyareti için bir araya gelerek önceden hazırladıkları ülüş tepsisini, su dolu testiye ve yeşertmiş oldukları *semeni*** yanlarına alıp mezarlığa giderler. Kadınlar yanlarına aldıkları lş yolda karşılaştıkları kişilere vererek dünyası değişen kişinin adını söyleyerek onun ruhu için ihsan olduğunu ifade eder. Helvayı alan herkes merhum için dua eder. Mezarlığa yetişince önce herkes için dua okunur, sonra ise aile yakınlarının mezarları ziyaret edilir. Mezarın baş taşına küçük taşla üç kere vurarak onu ziyarete geldikleri l ruhuna haber verilir. Dünyası değişen kişinin senesi çıkmamışsa aile bireyleri onsuz kutlayacakları ilk Nevruz Bayramının buruk geçeceğini dile getirerek ağlarlar. Yanlarına aldıkları sudan mezarın üstüne ve çevresine serper, semeniye ve helvayı mezarın üstüne bırakırlar. Mezarların baş kısmında bulunan çukurlara kuşların içmesi için su dökülür. Eski inanışlara göre ölüm gerçekleştiği zaman ağızdan çıkan ruh, belirli zamanlarda geri gelerek mezarın baş kısmındaki çukurdan su

* Azerbaycan Türkleri arasında Nevruz Bayramından önce yılın Son erşembesi büyük coşku ile kutlanır. Bu halk arasında "İlahır erşembe" (Azerbaycan Türklerinde kullanıldığu şekli ile yazılmıştır), "Yedi Levin" Bayramı olarak bilinir ve büyük coşku ile kutlanır. Detaylı bilgi için bakınız. Türkan ARIK. *Azerbaycan Türk Kültüründe İlekbahar Bayramı*. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi. Bahar 2019/89.s. 169-185

**Nevruz Bayramı'na yirmi gün kala bütün evlerde tabaklarda, tepsilere buğday yeşertilir. Yeşertilmiş buğday halk arasında semeni olarak adlanır. Bolluk ve bereketin simgesi olan Semeni yeşertmenin insanlara sağlık ve huzur getireceğine inanılır. "Ata Baba Gününde mezarlıklara yeşermiş semeni götürülerek mezarın üstüne bırakılması mevtanın ruhunun huzura ermesi olarak yorumlanmaktadır. Benzeri uygulama İğdir Bölgesinde de yapılmaktadır. l Bayramı günü genellikle geç yaşta ölen kişilerin mezarlarının üstüne semeni konulur.

içerek kendisini doyurur (KK-11, KK-12). Ölüm gerçekleşikten sonra ruhun kuşa dönüşmesi ve halk arasında “ruh kuşu” olarak adlanması hiç tesadüfî değildir. Ruhun kuşa dönüşerek gökyüzüne uçması inancı eski Türkler arasında da var olmuş, ölen kişilerin ruhları için aynı tabir kullanılmıştır (Ergin, 1989: Roux, 1999).

Nahçıvan’ın Ordubat Bölgesinde Ata Baba Günü mezar ziyaretleri yapılırken kadınlar yanlarına helva, su ile beraber gül suyu, buğday, pirinç ve mum alırlar. Mezarlığa gidince dualar okunduktan sonra ölen kişinin ahiretinin iyi olması için mezarın üstüne cennetin simgesi olduğu düşünülen gül suyu serpilir (KK-8). Bunun yanı sıra mezarların etrafına ve üstüne kuşların yemesi için buğday, pirinç serpilir, baş taşının yanına helva konulur.

Ordubat Bölgesinde mezarın üstünde mum yakılması ve mezarların ayak ve baş tarafında önceden yapılan küçük ocak yerlerinde ateş yakılması âdeti vardır. Bu da ölen kişinin ahiretinin aydınlık olması inancından kaynaklanmaktadır (KK-7). Nahçıvan’da halk arasında hayırlı evlatlar için: “ata mezarına ışık tutacak” deyişi bu inancın bir göstergesidir. Mezarların üstünde ateş yakılması ile ilgili inanış ve uygulamalar günümüzde özellikle şehirleşme ile alakalı olarak azalmaya başlamıştır.

Eski Türkler arasında da mevtanın ölümünden yedi gün sonra yakınları mezarı ziyaret ederek orada ateş yakarlardı (İnan, 1995).

Ata-Baba Günü mezarlıklarda yapılan uygulamalar mevtanın yaşına göre farklılıklar göstermektedir. Özellikle genç, nişanlı veya evlenmeden ölen senesi dolmayan kişilerin mezarları ziyaret edilirken yapılan uygulamalar dikkat çekmektedir. Ata- Baba Günü siyah honça yani tepsi süsleyip mezarlığa götürülür (KK-11). Siyah honça hazırlanırken tepsi siyah renkli bir bezle kaplanır, şekerlemeler ve çikolatalar yine siyah renkli kâğıda sarılarak tepsiye dizilir. Benzer şekilde yumurtalar da siyah renge boyanır ve semeniye siyah kurdele bağlanır. Bunların yanı sıra tandır külü ile kına karıştırılarak siyah honçaya konulur. Halk arasında genç yaşta birisi öldüğü zaman kullanılan, “düğün kınasına kül karıştı” deyişi bu gelenekten kaynaklanmaktadır. Siyah honça hazır olduktan sonra ölen kişinin ailesi ve birinci dereceden akrabalarından kadınlar toplanarak siyah honça, helva, su ve gül suyunu alıp mezarlığa gitmek üzere yola çıkarlar. Mezarlığa giden kadınlar koyu renkli elbiseler giyinir, genellikle siyah renkli başörtü bağlarlar. Siyah rengin yas, matem rengi olması ve ailesinden birisini kaybeden kadınların bu renkleri tercih etmesi Azerbaycan Türkleri arasında da yaygın olan bir gelenektir.

Mezarlığa gitmek üzere yola çıkan kadınlar yolda karşılaştıkları kişilere helva verir, ellerine gül suyu dökerek ölen kişinin ruhuna dua etmesini isterler. Mezarlığa varınca mevtanın yakınları annesi, ablası, eşi başındaki siyah başörtüsünü çıkararak mezarın üstüne açar veya baş taşına bağlayarak ağlamaya başlar. Mezarlara başörtü, cenaze olan çadırların üstüne bayrak asılması eski bir Türk geleneği olmakla beraber günümüzde de Nahçıvan Bölgesinde halen varlığını sürdürmektedir (Ögel, 1988). Genellikle mezarın baş taşını okşayarak, ağıtlar yakan kadınlar dövünerek erek sesli olarak ağlarlar. Yakılan ağıtlara örnek olarak:

Toy (Düğün) kıyafetini sel aldı,

Toy koçunu kurt aldı.

Toy kınası küle döndü,

Toy otağı mezar oldu (KK-11).

Mezarlıkta kadınlara ağlayıp kendilerini rahatlamaları ve hasret gidermeleri için belli bir süre müsaade edilir. Ağıt bittiğinde mezarın üstüne serilen başörtü akraba kadınlar tarafından kaldırarak yerine gül suyu serpilir. Gül suyu serpilene mezarın üstünde ağlayıp gözyaşı dökmek iyi sayılmaz. Siyah honça mezarın baş taşının yanına bırakılır, siyah renkli kâğıda sarılmış şekerleme ve çikolatalar mezarın üstüne serpilir ve bu uygulama ile aile bireyleri mevtanın bayramını kutlamış olurlar. Mezarlıkta yapılan uygulamalar tamamlandıktan sonra evden götürülen eşyalar mezarlıkta bırakarak oradan ayrılırlar. İnanışlara göre mezarlıktan çıkan kişinin dönüp arkaya bakması iyi sayılmaz. Bu sebeple mezarlıktan çıkarken herkes ruhun kendilerinden memnun kaldığını düşünerek oradan uzaklaşır. Mezarlıktan çıkınca herkesin kendi evine gitmesi gerekir. Bölgede bin yıllardır var olan ve halen önemini koruyan inanışlara göre mezarlıktan çıkıp başkasının evine gitmek hoş karşılanmaz. Bunun yanı sıra mezarlıkta gözyaşı döken kadınların kendi evlerine gözü yaşlı dönmelerinin haneye uğursuzluk getireceğine inanılır. Bunun için kadınlar mezarlığın dışında bulunan çeşmelerde ellerini ve yüzlerini yıkadıktan sonra evlerine dönerler. Mezarlık dönüşü evde ağlamak, siyah renkli elbise ve başörtü ile dolaşmak evin erkeği tarafından hoş karşılanmaz. Bu sebeple kadınlar evlerine varınca elbiselerini ve başörtülerini yenileri ile değiştirirler. Bazı köylerde mezarlıktan

dönen kadınların yıkanması adettendir. Evdeki acının sona ermesi, genç yaşta ölümlerin son bulması için mezarlıktan dönen kadınlara şekerli çay ve lokum ikram edilir. Benzeri inanış ve uygulamalar Azerbaycan'ın diğer bölgelerinde de mevcuttur (Abdullayev, 1989). İnanışlara göre yapılan bu uygulamalardan sonra ölen kişinin bayramı kutlanmakla beraber onun ruhu memnun edilmiş sayılır.

İğdir'da Ölü Bayramı Günü Yapılan Uygulamalar

İğdir ili ve çevresinde Ölü Bayramı (Bozyel, 1989) genellikle Nevruz Bayramı'ndan önceki salı veya perşembe günü düzenlenir. İğdir'da, Ölü Bayramı'na halkın toplu halde katılmasından dolayı il veya yurt dışında yaşayanların katılım sağlaması için belirlenen tarih herkese önceden duyurulur. İğdir ve çevresinde sabah erkenden başlayan Ölü Bayramı'na yukarıda belirtildiği gibi bütün köy halkı katılır. Herkes bir araya gelerek önde erkekler, arkada ise kadınlar pişirdikleri kurabiyeleri, para ile aldıkları bisküvi, kek çeşitleri, şekerleme ve meyve sularını yanlarına alarak çocukları ile beraber mezarlıklara gitmek üzere yola çıkarlar. Derlenmiş bilgilere göre yakın zamana kadar çocukların Ölü Bayramı'na katılması hoş karşılanmazdı (KK-4). Bu, ölen kişilerin ruhuna saygısızlık olarak bilinir. Ölü Bayramı'na katılanlar genel olarak siyah, kahverengi, mavi renkteki elbiseler giyinir, kadınlar koyu renkli elbiselerle beraber siyah renkli başörtü bağlarlar. İnanışlarına göre mezarlıklara giderken açık renkli elbiseler giyilmez.

Mezarlığa yetişene kadar herkes evinde pişirdiği yiyeceklerin bir kısmını yolda karşılaştıkları kişilere dağıtır, bir kısmını ise mezarlıkta dağıtılmak için saklar. İğdir'in Aralık ilçesinin Aşağı Çiflik köyünde Gebir Üstü günü evlerden getirilen şekerleme ve çerez çeşitleri yaşlı kadınlardan biri tarafından kilim veya cicimin üstüne dökülerek karıştırılır ve mezarlıkta olan kişilere dağıtılır (KK-11). Dağıtılan yiyecekler ölü ruhunun huzura ermesi için ihsan olarak bilinir. Mezarlığa varınca herkes ölü ruhlarına Fatıha okuduktan sonra mezarlığa girilir. Mezar ziyaretleri yapılırken ölen kişilerin cinsiyeti, yaşı ve kaç sene önce öldüğü dikkate alınmaz ilk olarak herkes aile büyüklerini sonra ise yakın akrabalarının mezarlarını ziyaret ederler. Mezar ziyaretlerinde kadınlar arasında bir takım uygulamalar yapılmaktadır. Ölen kişi genç ve senesi çıkmamışsa yakınları olan kadınlar özellikle annesi, ablası, evliyse eşi mezarın üstünde ağıtlar yakar, kendilerini döverek yani, elleri ile bacaklarına ve yüzlerine vurarak ağlarlar. Ağıt yakarak ağlayan kadınlara kendilerini rahatlatmaları için kısa süre müsaade edilir, sonra yakın komşu ve akraba kadınlar onlara teselli ederek mezardan uzaklaşmaları sağlanır.

Senesi dolmayan ve genç yaşta dünyası değişen kişilerin mezarları merasime katılanlar tarafından ziyaret edilerek ailelerine başsağlığı dilenir. Bu ölen kişinin yakınlarının acılarının taze olması ve herkesin onların acılarını paylaşması inancı ile alakalıdır.

Yukarıda ölünün ocağının sönmemesiyle ilgili adet ve inançlardan bahsetmiş, bilhassa çocuğu olmayan kişinin ocağının söneceğine olan inancı vurgulamıştık. Bu anlayışın devamına mezar ziyaretinde de rastlanmakta ve ocağını tütürecek nesli olmayan ölü ruhlarının doyurulması da gözetilmektedir. Çocuğu olmayan karı kocanın ruhlarının memnun edilmesi için mezar ziyaretleri esnasında onların mezarları köy halkı tarafından ziyaret edilerek dualar okunur.

Merasim yaklaşık iki saate yakın devam eder, herkes yakınlık derecesine göre akrabalarının mezarlarını ziyaret ettikten sonra önce erkekler sonra ise kadınlar mezarlıktan çıkarlar. Ölü Bayramı günü köyde bulunan bütün mezarlıklar tek tek ziyaret edilerek dünyası değişen kişilerin ruhları memnun edilir. Havanın yağmurlu veya karlı olması mezar ziyaretlerinin yapılmasına engel teşkil etmediği gibi insanlar atalarına karşı manevi borçlarını yerine getirmenin huzurunu yaşarlar.

Ölü Bayramı bittikten sonra merasime yetişemeyenler sonradan mezarlıklara gidip yakınlarının mezarlarını ziyaret eder, dualar okur gereken uygulamaları yaparlar.

Mezar ziyareti bittikten sonra herkes evine gider öğleden sonra komşu ve akraba kadınlar senesi çıkmayan ölümlerin evlerine gidip tekrar başsağlığı verir, tesellide bulunurlar. Misafirlere çay, lokum ve pişirilen kurabiyelerden ikram edilir.

Gara Bayram

Her iki bölgede de ailesinden birini kaybeden kişiler için gelen ilk bayram öncesi Gara Bayram merasimi düzenlenir. Gara Bayram genellikle Nevruz, Kurban ve Ramazan Bayramı öncesinde yapılmaktadır. Tespit ettiğimiz bilgilere göre Gara Bayram mevtanın yedisi ve kırkıktan sonra yakınlarının bir araya gelerek onu hatırlamak için düzenlediği bir merasimdir.

Gara Bayram için yapılan hazırlıklar her iki bölgede benzerlik göstermektedir. Genel olarak bayrama bir gün kala evlerde helva yapılır, tatlı kurabiye çeşitleri ve kek yapılır. Merasim günü mevtanın ruhunun

doyurulması ve memnun edilmesi için misafirlere önce pilav ve etli yemek sonra ise helva, tatlı kurabiyeler ve hurma ikram edilir. Gara Bayram'da tatlı kurabiyelerin ikram edilmesi ailenin yastan çıkmasına yönelik yapılmaktadır. İnanışlara göre Nevruz öncesi mevtanın ruhunun doyurulmasından sonra aile bireyleri Nevruz Bayramı'nı gönül rahatlığı ile kutlanabilir. Nahçıvan Bölgesinde Nevruz, halkın değer verdiği önemli bir bayram olduğundan bayramın gözlü yaşlı geçirilmesi hoş karşılanmaz. Bu sebeple evinde cenazesi olan yedisi çıkmayan mevtanın ocağında Nevruz ateşi yakılarak bayram kutlanır.

Yastan Çıkarma

Ata-Baba / Dede-Baba Günü'nden sonra senesi çıkmayan ölümlerin aileleri geleneksel olarak Nevruz Bayramına kadar yastan çıkmalıdırlar. Halk arasında yastan çıkarma olarak bilinen bu adet Nevruz Bayramı'nı üzüntülü, gözü yaşlı geçirmek için yapılmalıdır. Bu sebeple Ata Baba Günü'nden bir gün sonra yakın komşu ve akraba kadınlar mevtanın annesini, eşini, ablasını, kız kardeşini yastan çıkarmak için yanlarına küp şeker, kuru çay, kına ve başörtü alarak onları evlerinde ziyaret ederler.

Nahçıvan Bölgesinde yastan çıkarma günü yapılan uygulamalar ölen kişinin yaşına göre farklılık göstermektedir. Genç yaşta ölen birisinin ailesini yastan çıkarmaya giderken kadınlar yanlarına küp şeker, kuru çay; ölen kişi yaşlıysa küp şeker ve kuru çayla birlikte kına ve başörtü alırlar.

Genç yaşta ölen birisinin annesi, eşi, ablası, kız kardeşi mevtanın senesi çıkana kadar bazen de ömürlerinin sonuna kadar kına yakmaz, düğünlere katılmazlar. Bundan dolayı genç yaşta ölen birisinin ailesini yastan çıkarmaya giderken onun ailesine kına götürülmesi iyi sayılmaz. Yastan çıkarma zamanı evlere küp şeker, kuru çay götürülmesi evdeki acının son bulması ümidi ile alakalıdır.

Ordubad ilçesinde yastan çıkarmaya giderken mevtanın yaşlı göz önünde bulundurularak yaşlı kadınların başına kına yakılır, başörtüleri değiştirilir. Çünkü yaşlı kadınlar belli bir süre başörtülerini değiştirmezler. Yas süreci bittiğinde yakın komşu ve akraba kadınlar başörtü götürüp onu değiştirmekle kadını yastan çıkarmış olurlar. Benzeri inanış ve uygulamalar birçok Türk halkı arasında da mevcuttur (Çağlayan, 1997). Bu dünyası değişen kişilerin ailelerinin yastan çıkarılması ölen kişinin ruhunun huzura ermesi olarak yorumlanmaktadır. Eski inanışlara göre dünyası değişen kişinin ardından devamlı gözyaşı dökmek onun ruhunun huzursuz olmasına sebep olur. Nevruz Bayramı öncesi yapılan bütün uygulamalar ata ruhlarının memnun edilmesinin öncelikli olduğunu, onların ruhlarının doyurulmasının aile bireyleri üzerindeki manevi bir borç olduğu anlayışını yerine getirmeye yöneliktir.

Sonuç

Eski Türkler arasında ölüm ve ölümden sonraki yaşamla alakalı olan inanışlar mevtanın mezarının korunmasına ve ruhunun doyurulmasına yönelik olarak yapılmıştır. Ruhun sonsuza kadar yaşaması ve aile bireyleri ile ilişkisini koparmadığına inandıkları için gömüldükleri mezarlar kutsal sayılmış ve belirli zamanlarda ziyaret edilerek ruhları doyurulmuştur. Kutsal sayılan ata mezarları tarihin bütün dönemlerinde yabancılara karşı korunmaya alınmış, en ufak saldırı ve saygısızlıklara taviz verilmemiş, ata mezarları için savaşlar yapılmıştır. Kurganların korunması için verilen mücadeleler ata ruhları karşısında manevi borç olarak bilinmekle beraber Türkler için onur kaynağı olmuştur.

Tarihi bin yıllar öncesine ait olan ve kutsal sayılan ata mezarları, ata ruhlarının doyurulmasına/memnun edilmesine yönelik yapılan uygulamalar kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Azerbaycan Türkleri arasında ata ruhlarına karşı duyulan saygıdan dolayı ve aynı zamanda onların ruhlarını memnun etmek için Nevruz Bayramı öncesi düzenlenen Ata Baba Günü, Ölü Bayramı ve Gebir Üstü gibi çeşitli şekillerde ifade edilen gelenek; uzun dönemli halk inanışlarına dayanmakla beraber, benliğinde bin yıllık tarih barındırmaktadır. Azerbaycan Türkleri arasında özellikle Nahçıvan'ın Ordubad Bölgesinde ata mezarlarının ziyaret edilerek ruhlarının doyurulması gününün "Ata-Baba Günü" olarak adlanması atalar kültürünün unutulmadan günümüze kadar geldiğinin en bariz örneği olarak değerlendirilebilir.

Ata ruhlarını memnun etmek için mezarlıklarla beraber evlerde de yapılan bütün ritüeller ruhun ocağına geldiğinde huzurlu olarak geri dönmesine yöneliktir. Özellikle Nevruz Bayramı günü mevtanın evinde yemek pişirilerek koku çıkarılmasına, bahçelerde ateş yakılmasına ve evlerde mum yakılmasına özen gösterilir.

Iğdır ve çevresinde aynı zamanda Nahçıvan'da ata ruhlarının memnun edilmesi için yapılan uygulamalar karşılaştırmalı olarak incelendiğinde Iğdır'da Nevruz öncesi düzenlenen Ölü Bayramı gününden sonra veya önce ruhların memnun edilmesine yönelik uygulamaların fazla yapılmadığını,

Nahçıvan Bölgesinde ise dünyasını değişen kişinin ölüm gününden itibaren başlayan bir takım uygulamaların, Gara Bayram merasiminde, İlahır Çerşenbe ve Nevruz Bayramı günü de yapıldığını göstermektedir. İster İğdir ister Nahçıvan Bölgesinde ata ruhları için yapılan uygulamaların, düzenlenen merasimlerin unutulmaması adına “Ata Baba Günü”, Ölü Bayramı olarak bilinen ataları anma günlerinin önemini ve bu kültürün gelecek kuşaklara aktarılması gerekir.

Etik Beyan

“Azerbaycan Türklerinde Atalar Kültü / Ata-Baba Gününün Eski Türk Kültüründeki Yeri ve Önemi” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Çatışma Beyanı

Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Kaynakça

- Abdullayev, B. (1989). *Hakkın Sesi*. Bakü: Azerbaycan Devlet Neşriyatı Yayınları.
- Altın, Y. (2018). *Türk Kültüründe Atalar Kültü*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bozşel, İ. (1996). İğdir, Nahçıvan ve Tebriz Üçgeninde Nevruz Gelenekleri. *V MTHKK Gelenek, Görenek, İnamlar Sektörünü Bildirileri Sempozyumu* (ss. 205- 211). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çağlayan, H. (1997). Anadolu'nun Bazı Yörelerinde Yas Görenekleri. *V MTHKK Gelenek, Görenek, İnamlar Sektörünü Bildirileri Sempozyumu* (ss. 217-222), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çeribaş, M. (2021). Türk Kültüründe Kut İnancı ve Kut Aktarma Yolları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, c.14. s. 36. (ss. 1185-1206)
- Çınar, A. (2022). *Antik Dünyada Kutsal Rubun Öncüsü KÜLLÜ RUH*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2016). *Eski Türklerin Kutsal Mezarları Kurganlar. Orta ve İç Asya'nın Erken Devir Türk Mezar Mimarisi Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Durmuş, İ. (2012). *İskitler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (1989). *Orhun Abideleri*. 13 Baskı. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gadirzade, G. (2003). *Aile ve Meşitte İlgili Adetler, İnamlar ve Etnogenetik Elageler*. Bakü: Elm Yayınları.
- Gadirzade, T. (2006). *İslamgederki Adetler, İnamlar ve Merasimler (Nahçıvan Materyalleri Esasında)*. Bakü: Nafta- Pres Yayınları.
- Gezer, S. (2023). Türk Kültüründe Atalar Kültü ve Ölüler Kültü Kavramları. *International Journal of Turkish Academic Studies (TURAS)*, c. 4. s. 1. (ss. 75-89)
- Gömeç, S.(2012). *Türk Kültürünün Ana Hatları*. 2 Baskı. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Gömeç, S. (2019). Eski Türk Dininin Temel Özellikleri. *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi. Prof. Dr. Bahaeddin Ögel Özel Sayısı*. Ankara: Yıl.4 Sayı/No.1 Bahar, (ss. 84-123). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/745024>. Erişim tarihi. 18 Mayıs 2023
- Günay, Ü. ve Güngör H. (2015), *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi
- Güngör, H. (2012), *Türk Din Etnolojisi*. İstanbul: Kültür Sanat Yayıncılık
- Hacıyev, M. (1996), *İnançlar, İnamlar*. Bakü: Gençlik Yayınları.
- Herodot. (1998). *Tarih Eseri*. Çev. Halilov Penah. Bakü: Azerneşr Yayınları.
- Hardacre, H. (2005). Ancestors: Ancerstor Worship, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones, C.1 (ss. 320-325).
- İnan, A. (1995), *Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnan, A. (1976), *Eski Türk Dini Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kafesoğlu, İ. (2009). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kalafat, Y. (1998). *Kuzey Azerbaycan- Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'ta Eski Dini İzleri. (Dini Folklorik Tabakalaşma)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ocak, A.Y. (2000). *Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Ötesi Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ögel, B. (1984). *Türk Kültür Tarihinin Giriş VI cilt*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, B. (1988). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Ögel, B. (1992). *Büyük Hun İmparatorluğu. II Kitap*. Bakü: Gençlik Yayınları.
- Özdek, R. (1992). *Türkün Qızıl Kitabı. Birinci kitap. Çev.Yağublu ve Şüküroğlu*. Bakü: Yazıcı Yayınları.
- Roux, J.-P. (1999). *Altay Türklerinde Ölüm. İstanbul Kabalcı Yayınevi*
- Selçuk, A. (2010). *Horasanda Eren Anadolu'da Evliya: Acısu Sıraç Köyü Örneğinde Kabraman Atalar Kültü*. Milli Folklor Dergisi. s. 87. (ss. 136-147)
- Seyidov, M. (1983). *Azerbaycan Mifik Tefekürünün Kaynakları*. Bakü: Yazıcı Yayınları.
- Şükürov, A. (1997). *Mifolojiya 6-cı kitap*. Bakü: Elm Yayınları.
- Tümer, G. (1991). “Atalar Kültü”. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt IV*. Türk Diyanet Vakfı Yayınları İşletmesi. s.42-43

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Abbasova, Meryem. Nahçıvan Culfa ilçesi Külüs köyü, 1936 doğumlu, ev hanımı, okuma yazması var. (Görüşme 07.06.2006)
- KK-2: Abışova, Pakize. Nahçıvan Culfa ilçesi Göynük köyü, 1947 doğumlu, ev hanımı, okuma yazması yok. (Görüşme 08.06.2006).
- KK-3: Ahmedova, Sara. Nahçıvan Şerur ilçesi Oğlangala köyü, 1923 doğumlu, ev hanımı, okuma yazması yok. (Görüşme 23.07.2007)
- KK-4: Arık, Ekber. İğdır Karakoyunlu ilçesi Koçkiran köyü 1938 doğumlu, okuma yazması var. (Görüşme 23.05.2023).
- KK-5: Arık, Nazlı. İğdır Karakoyunlu ilçesi Koçkiran köyü 1938 doğumlu, okuma yazması yok. (Görüşme 23.05.2023).
- KK-4: Asgerov, Zeyvalı. Nahçıvan Şahbuz ilçesi Keçili köyü, 1922 doğumlu, okuma yazması var, çiftçi. (Görüşme 19.05.2007)
- KK-5: Askerova, Servinaz. Nahçıvan Kengerli ilçesi Hok köyü, 1927 doğumlu, okuma yazması var. (Görüşme 16.05.2006)
- KK-6: Babayeva, Gülnaz. Nahçıvan Babek ilçesi Cehri köyü, 1940 doğumlu, okuma yazması yok, ev hanımı. (Görüşme 12.04.2006)
- KK-7: Bahşiyeva, Hürü. Nahçıvan Ordubat ilçesi Genze köyü, 1923 doğumlu, okuma yazması yok (Görüşme 17.05.2007).
- KK-8: Guliyeva, Gövher. Nahçıvan Ordubat İlçesi, Düylün köyü, 1930 doğumlu, ev hanımı, okuma yazması yok. (Görüşme 18.05.2007)
- KK-9: Memmedova, Zeyneb. Nahçıvan Culfa ilçesi Gal köyü, 1922 doğumlu, okuma var yazması yok. (Görüşme 09.06.2006).
- KK-10: Memmedova, Gumru. Nahçıvan Çalhankala ilçesi, Kengerli köyü, 1932 doğumlu okuma yazması yok, ev hanımı. (Görüşme 23.07.2005).
- KK-11: Zeynalabdinova, Gemer. Nahçıvan Ordubat İlçesi Tivi köyü, 1910 doğumlu, ev hanımı, okuması var. (Görüşme 17.05.2007).
- KK-12: Seferova, Münevver. Nahçıvan Babek İlçesi Cehri köyü, 1955 doğumlu, öğretmen. (Görüşme 21.05.2018 - 23.06.2021).

RESİM 1

RESİM 2

Ağdam Şehri Etyemezli Köy Mezarlığı

https://www.youtube.com/watch?v=FLPT8_2skco&t=914s Erişim 20.05.2023

EXTENDED ABSTRACT

Death and the afterlife, which are crucial transitional stages of human life, beliefs and customs concerning human souls have been combined within the framework of religion, culture, and traditions of society by the time and space in which they live. In all societies, death and what happens after death, regardless of whether there is another life, occupy an important place in people's thoughts. In ancient societies that believed in the afterlife, that their soul was immortal, over time the souls and graves of the deceased were considered sacred to their family members. The veneration of ancestral spirits and their graves is known in sources as the cult of ancestors. The veneration of ancestral spirits existed among the ancient Turks millennia before our era and persists among the Turkic peoples to this day. Protecting ancestral graves from enemies was seen as a spiritual duty for those who remained after them, and family members believed that ancestral spirits would be restless if they did not fulfill this task. For this reason, the tombs of the ancestors, considered sacred, were visited at certain times, and various ceremonies were held to please/saturate their souls. According to the belief, their souls live even after the death of their ancestors and do not break off relations with family members and what they left behind. Once more, by this

viewpoint, a person loses his/her physical body when they pass away, but his " I" more precisely, his spiritual presence/spirit, remains on earth and can influence the lives of the living people. For this reason, after visiting the graves of their ancestors and satisfying their souls, people are considered to have fulfilled their spiritual duty. Despite being passed down from generation to generation for thousands of years, many beliefs and practices relating to the satisfaction of the ancestral soul have survived to the present day. Before the Novruz Holiday, Azerbaijani Turks visit graves to appease the spirits of their ancestors, which is known in Nakhchivan as “Ancestors’ Day /Dede Baba Day, Gebir us (the Day of visiting the graves)”, in Iğdir and its surroundings as “The Feast of the Dead / Gebir us”, and also occupies an important place in the lives of the inhabitants of the region. The fact that the day of visiting the graves in the Ordubad district of Nakhchivan before the Novruz holiday was called Baba / Dede Baba Ancestral Day indicates that the cult of ancestors, whose history dates back many centuries, is passed down from generation to generation and is preserved to this day. The importance of the Day of the Ancestors is highlighted by the Turks of Nakhchivan who believed that the festival should be celebrated enthusiastically after visiting the graves of their ancestors to satisfy or fill their souls. As it is said that souls are waiting in cemeteries on the Day of the Ancestors for family members to pay a visit. For this reason, everyone visits the graves of their relatives before the holiday and performs various rituals to please / saturate the souls of their ancestors. Examples of these customs include saying prayers at the graves, pouring water into a trench at the head of the tombs, sharing halva, and distributing other foods to people. The Day of the Ancestors is regarded as a day to remember ancestors and family elders but those who stayed and visited their graves fulfilled their spiritual duty to their ancestors. On holidays, visiting the graves that are part of the cult of ancestors, as well as smoking the ancestors’s hearth is of great importance. In connection with these beliefs, family members owe themselves to come together at the ancestral hearth on feast days and to make the necessary practices to please the spirits of the family elders. Field studies conducted to fulfill this spiritual mission show that people who live in the province or even abroad meet in the heart of their ancestors on the Day of the Ancestors. The concept that the souls frequently return to their house after death is associated with the fact that the family’s elders sanctified the ancestor’s heart and made it vital to dwell in this house. In Nakhchivan, it is believed that the hearth and the fire in the hearth of ancestors should not go out. For this reason, on the day of the Navruz holiday, bonfires are lit in the gardens and the tradition of smoking hearth ancestors is continued. It is believed that on the day of the Novruz holiday, spirits come to the hearth, that is, to their homes, and watch their family members. It is believed that if intimacy remains between family members if the food is cooked on the stove, the soul returns peacefully. According to other beliefs, on the day of the holiday, the soul returns satisfied, saturated with the smell of homemade food / the smell of fried onions. On a celebratory day, it is common to fry onions to do this in all homes. It is said that when an onion is cooked, the smell quickly permeates the whole area, and anyone who breathes it in will enter the hereafter. The belief that the soul is saturated with the smell of fried onions is connected with the desire that the heart does not remain empty. According to the beliefs among the people, it is not welcomed that the soul is not fed during the feast days and therefore they cast their eyes on it. When the ancestors’ hearth is not smoking, the prayers are not read for them, it is interpreted as casting an eye of the souls on the hearth and as returning with resentment to his family members. When the soul’s eyes are cast on the hearth, the soul comes to family members in a dream and worries them spiritually. According to beliefs, it can be understood from the dreams that people who have changed their world are not satisfied with their family members. If a person who has changed his world is seen in peace in a dream, it is believed that his soul is satisfied, and when he is seen as resentful, he is offended when he does not talk to the person who sees the dream. To please the soul, there is a custom of making and distributing halva, cooking and feeding the poor, and praying for the soul of the deceased. The custom, which is founded on long-standing folk beliefs but also has a thousand years of history, is expressed in numerous ways such as the Day of Ancestors, the Day of Ata Baba, the Day of Dead, and the Day of Gebirustu (the day of visiting the grave), which is held before Novruz Feast owing to the reverence for the spirits of the ancestors among the Azerbaijani Turks. In order not to forget about the custom of ancestral spirits and ceremonies held in the Iğdir or Nakhchivan region, it should be noted the importance of ancestral remembrance days, called “The Day of Ancestors”, “the Feast of the Dead, and this culture should be passed on to future generations. The unconscious inclusion in our lives of many elements unfamiliar to our culture in recent times also creates several problems. To prevent this, we must take responsibility for our ancestral cultures, whose history goes back thousands of years, and we must fully understand the historical roots of beliefs and customs and the purposes for which they were created.